

3.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов

Невпинна комп'ютеризація сучасного суспільства, широке використання комп'ютерів у різних галузях науки, техніки, у господарстві та побуті, специфічні властивості сучасної обчислювальної техніки зумовили проведення педагогічних досліджень щодо можливостей використання комп'ютерних технологій! у навчанні іноземних мов.

Визначення сучасного етапу розвитку суспільства як постіндустріального; інтенсивний розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; перехід від знанневої парадигми освіти до компетентнісної. визнання необхідності освіти протягом усього життя людини — все це визначає необхідність широкого використання інформаційних технологій у системі освіти загалом та під час навчання окремих дисциплін. У зв'язку із цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного викладача на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати ІКТ як допоміжний навчальний ресурс. Законами України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки». «Про освіту», «Про вищу освіту». Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті" та іншими офіційними документами передбачається забезпечення ефективного впровадження і використання ІКТ на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання.

Інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies. ICT) — це сукупність методів, виробничих процесів та програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує виконання інформаційних процесів з метою підвищення їхньої надійності та оперативності і зниження трудомісткості ходу використання інформаційного ресурсу¹².

Вивченню особливостей використання ІКТ в освіті присвячено низку сучасних вітчизняних наукових досліджень. У наукових працях *В.В. Олійника* приділено увагу теоретико-методологічним основам дистанційної освіти дорослих. *В.М. Кухаренка* — теоретичним та методичним засадам дистанційного навчання у ВНЗ та ЗНЗ. Розробку, впровадження та аналіз ефективності сучасних програмних педагогічних засобів досліджує у своїх працях *В.Г. Редько*. *Л. Карташова* вважає, що застосування вчителем ІКТ у процесі навчання іноземної мови дає змогу ефективно та доступно визначити новизну навчального матеріалу; продемонструвати зв'язок навчального матеріалу з історією, цікавими фактами з життя видатних людей; навести приклади практичного застосування знання іноземної мови; здійснити впровадження проблемного та евристичного навчання тощо". *Н. Олійник* зауважує, що використання ІКТ в процесі професійної підготовки сучасного вчителя повинно бути комплексним та інтегрованим, охоплювати весь курс

¹² Дрібниця В. Електронний підручник — сучасний засіб навчання / В. Дрібниця // Історія України. — 2004. — № 14. — С. 11 — 13; Інновації на уроках. Методична пам'ятка вчителя // Історія та правознавство. — 2004. — № 20. — С. 13—19; Іщенко О.А. Передумови і проблеми застосування нових інформаційних технологій при викладанні суспільно-гуманітарних дисциплін / О.А. Іщенко // Коледжанин. - 2002. — № 3. — С. 33—34; Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. — К.: Генеза. 2006. — 200 с.

¹³ Пометун О. Після цього уроку ваші учні зможуть... / О. Пометун // Історія в школах України. — 2004. - № 6. С. 15 19.

¹⁴ Мадзігон В. Підручник нового покоління: яким йому бути В. Мадзігон // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. — Вин. 3. — К.: Педагогічна думка, 2003.

навчання та здійснюватись під час викладання різних предметів". Активно досліджували можливості використання мережі Інтернет під час підготовки та проведення уроків *Н. Вовковінська, Л. Калиндрозь* (спілкування в мережі Інтернет), *В. Анака* (електронна пошта), *О. Войченко, А. Солопов* (пошук у мережі Інтернет), *В. Базурін, І. Закомірний* (створення веб-сайтів), *В.В. Іштуків* (ефективне використання локальної мережі в навчальному процесі), *О. Данилова, В. Монако, Д. Монако* (створення та використання мультимедіа). На сьогодні вже набутий досить багатий досвід використання комп'ютерних технологій та комп'ютерних навчальних програм у навчально-виховному процесі. Практика дозволила усвідомити їх сильні та слабкі сторони. Праці таких учених, як *СВ. Фадеєв, О.Ю. Уваров, І.В. Городинський, Е.Г. Скибицький* свідчать про те, що стрімкий розвиток та впровадження комп'ютерних технологій у життя та процес навчання спонукають викладачів іноземних мов вирішувати такі проблеми, які двадцять років тому жоден лінгвіст навіть не міг уявити. Немає нічого дивного в тому, що не кожний викладач виявився готовим до активного використання комп'ютерних технологій у таку нетрадиційну сферу, як навчання іноземних мов. Найбільш підготовленими до цього процесу та найбільшими його прихильниками виявилися молоді вчителі та викладачі, які шукають нетрадиційні шляхи до поглиблення знань учнів з тієї чи іншої іноземної мови.

Разом з тим у науково-методичній літературі недостатньо уваги приділяється питанням, що стосуються критеріїв визначення доцільності використання ІКТ для вирішення дидактичних завдань уроку іноземної мови в цілому окремих його етапів, впливу використання ІКТ на підвищення інтересу до вивчення іноземних мов, мотивації навчальної діяльності.

У практичній діяльності ІКТ безпосередньо використовуються на різних етапах підготовки та проведення уроку з іноземної мови. Викладачам іноземних мов доволі часто доводиться адаптувати різні навчальні посібники до конкретних умов навчання та освітніх потреб учнів, а також розробляти власні навчальні матеріали з метою практичного застосування учнями засвоєних знань.

Сучасні комп'ютерні технології дають змогу не лише виконувати ці завдання більш ефективно, але й створювати навчальні та методичні матеріали різного ступеня складності, починаючи від складання планів уроків і закінчуючи проблемними та проектними завданнями, створенням веб-сторінок, дистанційних курсів самостійно, без допомоги фахівців. Переважна більшість матеріалів створюється за допомогою спеціалізованих освітніх електронних ресурсів та комп'ютерних програм загального призначення, які знайомлять не тільки з комерційними продуктами, але й з великою кількістю умовно-безкоштовних і безкоштовних програм.

Технологічні та методичні можливості програмних засобів, легкість їх засвоєння та зручність використання не залежать зазвичай від того, платні вони чи безкоштовні. Використання безкоштовних ресурсів робить викладача більш вільним у виборі засобів, що відповідають специфіці дисципліни, яку він викладає, конкретним умовам та завданням навчання, а також дає змогу враховувати особисті смаки викладача. Кваліфікація вчителя, його методична підготовка й компетентність у царині комп'ютерної лінгводидактики є запорукою якості комп'ютерних навчальних матеріалів, створених самим викладачем.

З метою підготовки навчальних матеріалів з іноземних мов, створених за допомогою комп'ютерних програм, використовуються такі групи ресурсів:

- програми загального призначення (прикладні програми, засоби електронної комунікації);
- універсальні освітні пропшмні засоби;
- спеціалізовані програми, призначені для створення навчальних матеріалів з іноземних мов.

Попередня робота викладача під час створення навчально-методичних ресурсів за допомогою комп'ютерних технологій полягає у доборі необхідних мовних матеріалів, підготовці завдань та вправ, а за необхідності — посилань на Інтернет-ресурси. Для роботи з програмами, які дають змогу використовувати звук, графіку та відео, необхідно заздалегідь підготувати відповідні файли. Крім того, є сенс ознайомитися з прикладами завдань, створених з використанням відповідних ресурсів, і за необхідності із супроводжуючою документацією та довідковою інформацією.

¹¹ Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.: за заг. ред. О.М. Пехоты. - К.: А.С.К.. 2002. - С. 164-165.

Підготовлені за допомогою комп'ютерних технологій! навчально-методичні матеріали, призначені для використання в електронному (автономному або мережевому) та/або друкованому вигляді, можуть бути готовими навчальними завданнями або шаблонами, на базі яких створюються навчальні та методичні матеріали. Так, за допомогою комп'ютерних технологій можна створювати плани уроків, анкети, роздаткові матеріали, тести, вікторини, кросворди, а також різноманітні завдання на основі Інтернет-ресурсів — тематичні переліки посилань, веб-квести, рольові ігри, проекти тощо. Навчально-методичні матеріали та шаблони можуть бути розміщені на персональних веб-сторінках викладачів, сайтах мовних центрів закладів освіти, освітніх порталах та спеціалізованих освітніх базах даних.

Програми загального призначення, а саме — прикладні офісні програми, є найі доступнішим ресурсом для використання з освітньою метою, оскільки вони встановлені на кожному комп'ютері в локалізованих версіях, адаптованих під велику кількість мов. До структури таких програм можуть входити шаблони для написання різноманітних документів — ділових листів, резюме, звітів, брошур тощо. Завдяки цим шаблонам можна ознайомити учнів не тільки з різними способами оформлення документів, але й в деяких випадках з приблизним змістом документів.

До найбільш поширених програм, що використовуються з освітньою метою, належать текстові редактори, програми для підготовки презентацій, видавничі системи, редактори веб-сторінок, засоби електронної комунікації — електронна пошта, чати, інтерактивні анкети, форуми, електронні щоденники тощо.

Універсальні освітні електронні ресурси містять такі засоби: створення навчальних комп'ютерних матеріалів, забезпечення комунікації в межах навчального процесу, управління навчальним процесом.

Кожний із вищезазначених програмних ресурсів може бути використаний самостійно за комп'ютерної підтримки традиційних, дистанційних, комбінованих (очно-дистанційних) навчальних курсів. Комплексне використання цих засобів в одному програмному продукті створює систему керування навчальними курсами (Course management system, CMS) або електронне (віртуальне) навчальне середовище (Virtual learning environment, VLE).

Спеціалізовані освітні ресурси призначені для вивчення певної навчальної дисципліни. І хоча більшість компонентів комп'ютерної підтримки навчального процесу є універсальними, різні дисципліни можуть потребувати специфічних додаткових програмних ресурсів (наприклад, лабораторних практикумів, експериментальних та моделюючих засобів).

Для навчання мовам принциповими є можливості використання засобів мультимедіа» електронних словників, довідкових матеріалів, деяких спеціальних типів вправ і варіантів виконання стандартних завдань, засобів електронної комунікації, завдань та інтерфейсу іноземними мовами.

Програми-оболонки, або інструментальні програми, що були розроблені спеціально з освітньою метою, є тим засобом, який дає змогу ввести необхідні мовні матеріали у формат певного завдання, навчального курсу або освітнього середовища. Такі програми надають можливість підготувати кілька варіантів одного або декількох завдань, які можуть бути створені й використані як окремо, так і в комплексі. Завдання можуть бути створені як в автономному (офф-лайн), так і в мережевому (он-лайн) режимах і виконуватись як автономно, так і в глобальній мережі.

Формат завдань, які створюються, може бути або унікальним (це визначається за допомогою використовуваної програми), або універсальним (як формат документа .html). Можна впевнено сказати, що найзручнішим варіантом підготовки комп'ютерних матеріалів є створення завдань універсального формату для автономного режиму навчання та надання учням можливості працювати з ними у будь-якому режимі (автономному, локальній або глобальній мережі).

За допомогою оболонок для підготовки навчальних матеріалів з використанням Інтернет-ресурсів можна створювати веб-сторінки із завданнями. Як і оболонки для створення традиційних вправ, вони можуть складатися із декількох типів завдань, які мають спільний дизайн, або різноманітних варіантів оформлення й використовуватися як у комплексі, так і незалежно одне від одного.

Веб-сторінки із завданнями можуть бути розміщені на веб-сайтах, які надають ресурси для їх створення. Умови розміщення веб-сторінок із завданнями можуть бути різними: деякі сайти зберігають усі матеріали протягом року, деякі портали надають можливість створювати пробні зав-

дання з подальшим автоматичним видаленням їх із сайту, в інших випадках завдання можуть бути розміщені на сервері після попереднього відбору тощо. Але незалежно від умов розташування підготовлених матеріалів всі ці оболонки дають змогу редагувати вже створені матеріали.

Використання засобів електронної комунікації є особливо цінним для навчання іноземних мов завдяки розширенню можливості спілкування мовою, яка вивчається, й залученню до навчального процесу комунікації в реальних умовах. Варто зазначити, що загальнодоступні засоби електронної комунікації (чати, форуми, електронна пошта тощо) широко використовуються у навчальних цілях, водночас спеціалізовані комунікаційні освітні ресурси надають безпечно, недоступне для сторонніх осіб освітнє середовище.

Віртуальні навчальні середовища, або системи управління навчальними курсами, зазвичай орієнтовані на універсальні освітні задачі й потреби навчального закладу в цілому. Саме ці ресурси є найдорожчими освітніми продуктами. Одне з таких навчальних середовищ — MOODLE (<http://moodle.org>), яке надає змогу вирішувати такі питання: створення навчальних курсів, завдань та вправ шляхом використання власних програмних засобів навчання, а також матеріалів, створених за допомогою інших програм (наприклад, SMART Notebook); управління навчальною діяльністю учня; контроль виконання учнем завдань; створення умови для навчального спілкування тощо.

Аналіз проблеми використання ІКТ в навчально-виховному процесі засвідчує, що перехід до комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, створення умов для їх розробки, апробації та впровадження, раціональне поєднання новітніх засобів навчання з традиційними — складна педагогічна задача, що потребує вирішення цілого комплексу психолого-педагогічних, організаційних, навчально-методичних, матеріально-технічних та інших питань. Серед них — розробка відповідного навчально-методичного забезпечення для використання інформативно-пошукових систем, гіпермедійних, мультимедійних, телекомунікаційних та мережевих технологій; формування інформаційної культури вчителів та учнів, їх підготовка до практичного використання засобів ІКТ у своїй професійній діяльності. Основні аспекти інформаційно-комунікаційної культури особистості полягають у формуванні системи понять і термінів, практичних вмінь і навичок у галузі ІКТ, базових знань про загальні принципи застосування ІКТ культури творчої діяльності, розвитку творчих здібностей, пізнавальної та творчої активності, індивідуального стилю творчої діяльності¹⁸.

Використання ІКТ у професійній діяльності викладача іноземних мов допоможе оптимізувати зміст навчання, модернізувати методи та форми організації навчального процесу, забезпечити високий науковий і методичний рівень викладання, індивідуальний підхід у навчанні, підвищити ефективність та якість як надання освітніх послуг, так і засвоєння їх учнями, а також сприятиме посиленню інтересу до навчання в цілому.

Уроки із застосуванням ІКТ набувають іншого характеру та стилю і потребують нових методичних підходів. Зокрема, **ефективне використання вчителем новітніх інформаційних технологій можливе за наявності таких чинників:**

- *матеріальної бази*, тобто комп'ютерів, обладнання, програм;
- *інформаційної культури вчителя* — відповідної підготовки викладача до використання ІКТ: володіння певними вміннями та навичками роботи з комп'ютером (підготувати комп'ютер до роботи, прочитати перелік програм, запустити необхідну програму на виконання, вміти зберегти інформацію, скористатись принтером);
- *інформаційної культури учнів*: від рівня володіння комп'ютером учнями залежить, чи досягне праця вчителя гуманітарних дисциплін успіху, тобто якщо значна частина учнів має обмаль знань щодо роботи з комп'ютером, то перед вчителем неминуче постане питання про доцільність застосування фронтальних комп'ютерних технологій;
- *значного педагогічного досвіду*: з ІКТ може працювати лише той вчитель, який користується всім арсеналом традиційних методик, адже урок у комп'ютерному класі вимагає від викладача додаткових психологічних та методичних зусиль;

¹⁸Фоменко А. Деякі підходи до розробки і створення навчальних комп'ютерних програм (комп'ютерних посібників) з історії / А. Фоменко історія в школах України. — 2003. — № 1. — С. 21 — 25.

• знання методик ефективного застосування комп'ютерних програм. На жаль, спостерігається така тенденція: молоді недосвідчені вчителі, які добре володіють комп'ютером, не завжди вміють ефективно використовувати ІКТ під час викладання предметів, а досвідчені вчителі старшого покоління, які володіють багатим арсеналом засобів навчання і могли б ефективно використати ІКТ, навпаки, в переважній більшості через незнання комп'ютера не застосовують його:

• педагогічного програмного забезпечення, що відповідало б навчальним програмам певних дисциплін¹⁶.

Отже, застосування ІКТ в галузі освіти стало загальною необхідністю. Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи та організаційні форми, засоби, — що дає змогу вирішувати складні й актуальні завдання педагогіки, забезпечити розвиток інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності педагогічних працівників. Для ефективної модернізації освіти та оновлення технічного арсеналу засобів навчання необхідно оптимізувати реалізацію державних програм, спрямованих на інформатизацію, комп'ютеризацію та оновлення матеріально-технічної бази шкіл, надання всім вільного доступу до мережі Інтернет.

3.4. Використання ІКТ у викладанні трудового навчання, технологій

Серед сучасних інформаційних засобів навчання чільне місце належить комп'ютеру. Перелік професій, пов'язаних з використанням комп'ютерів, дедалі ширшає. Тому вміти працювати з ними повинен кожний, і школа не може стояти осторонь цієї справи. Враховуючи потребу в підготовці учнів до життя та діяльності в умовах комп'ютеризації виробничих і управлінських процесів, школа має забезпечити їх комп'ютерну готовність, тобто не лише ознайомити з основними сферами застосування комп'ютерів, їх роллю в розвитку суспільства, а й навчити користуватися комп'ютерними редакторами та іншими програмами, що мають широке застосування. Предмети «Трудове навчання» та «Технології» — одні з тих, які найбільше пов'язані із виробничими технологіями.

Як засіб навчання на уроках трудового навчання комп'ютер має такі дидактичні можливості: формування науковості навчання, інтенсифікація процесу навчання, реалізація активних методів навчання, сприяння мотиваційному аспекту навчання, здійснення систематичного та об'єктивного контролю знань і вмінь учнів.

Уроки трудового навчання з використанням персональних комп'ютерів мають цілу низку переваг над звичайними заняттями:

• викладення нового матеріалу у найбільш доступній, цікавій, динамічній формі з використанням засобів мультимедіа, як-от: відеоролик технологічних процесів виготовлення виробів, історична інформація, перегляд галерей робіт, віртуальні екскурсії, знайомство з майстерністю знаних фахівців професії тощо:

• розроблення в електронному вигляді проектної документації виробу — креслення, схеми, добір кольорової гами виробу, маркетингові дослідження, елементарне економічне обґрунтування проекту, створення реклами проєктованого виробу, його логотипу добір виду упаковки, обгорткового матеріалу (за необхідності), створення презентацій тощо;

• конструювання виробу з використанням тривимірної графіки дає змогу чітко уявити остаточний результат проєктування виробу;

• формування інтересу до професій шляхом застосування сформованих умінь та навичок;

• швидкий і ефективний контроль теоретичних знань;

• підвищення інтересу учнів до уроку, можливість активізувати їх самостійну практичну діяльність тощо.

¹⁶ Іщенко О.А. Передумови її проблеми застосування нових інформаційних технологій при викладанні суспільно-гуманітарних дисциплін / О.А. Іщенко, / Коледжанн. — 2002. — М 3. — С. 33—34.